

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Пеліхоса Євгена Миколайовича на тему «Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia)», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Відповідно до положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 59 Конституції України та ст. 20 Кримінального процесуального кодексу України право на захист є одним із фундаментальних прав людини, яке має забезпечуватися в демократичному суспільстві шляхом створення ефективних механізмів його реалізації. Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 року було запроваджено особливу форму кримінального провадження – за відсутності підозрюваного (обвинуваченого). Аналіз правозастосовної практики дозволяє стверджувати, що впровадження цього кримінального процесуального інституту супроводжується певними проблемами, зокрема і щодо забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia).

Проблема здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого була предметом досліджень різних вчених-процесуалістів. Однак, забезпечення права на захист підозрюваного (обвинуваченого) у такому кримінальному провадженні не було предметом самостійного наукового опрцювання.

Отже, наукове дослідження права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia) з метою вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування є вкрай важливим та актуальним.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що актуальність дисертаційного дослідження Є. М. Пеліхоса на тему «Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia)» не викликає сумнівів як у науковому, теоретичному, так і у практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити задекларовану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (259 найменувань), ґрунтовно та критично вивчив роботи правників, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних і нормативно-прикладних проблем забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia).

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, зокрема рішеннями Конституційного Суду України та постановами Верховного Суду, рішеннями Європейського суду з прав людини, ухвалами та вирокami національних судів, результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень, узагальненими результатами опитування адвокатів, прокурорів, детективів, слідчих, дізнавачів.

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах та опубліковано в десяти наукових виданнях, серед яких чотири статті у наукових фахових виданнях України, одна – у науковому періодичному виданні інших держав з юридичного напрямку.

Отже, дисертаційне дослідження Є. М. Пеліхоса виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача відображають всі його розділи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Є. М. Пеліхоса є одним із перших у

вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням положень законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, правозастосовної практики обґрунтовано низку положень і висновків щодо забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (*in absentia*). У дослідженні сформульовано низку результатів і висновків, що були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни.

Зокрема, вперше доведена необхідність законодавчо закріпити можливість реалізації захисником права обвинуваченого на судовий розгляд спеціального кримінального провадження судом присяжних. Також вперше обґрунтовано доцільність при регламентації спеціального кримінального провадження передбачити обов'язкову участь не менше двох захисників; доведено, що участь захисника під час залучення до проведення окремої процесуальної дії відповідно до ч. 12 ст. 615 КПК України є порушенням права підозрюваного на захист.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів, положень та висновків дисертаційної роботи Є. М. Пеліхоса не викликає зауважень. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Зроблені Є. М. Пеліхосом наукові висновки мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими. Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія. Під час дослідження застосовувалися: історико-правовий, формально-юридичний, формально-логічний, логіко-семантичний та логіко-нормативний методи.

Використовувалися також метод системно-структурного аналізу, соціологічний (анкетування) та статистичний метод.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними. Під час підготовки дисертаційного дослідження автор також використовував власний практичний досвід адвокатської діяльності, у тому числі в якості захисника у спеціальних кримінальних провадженнях.

Отже, результати дисертаційного дослідження Є. М. Пеліхоса, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Наукові результати і положення, що виносяться на захист, одержані завдяки аналізу масиву нормативно-правових актів, у тому числі міжнародного характеру, законодавства інших країн, наукових праць в галузі кримінального процесу.

Обґрунтованість та достовірність одержаних дисертантом результатів, сформульованих висновків і пропозицій забезпечені завдяки використанню різноманітних методів наукового та практичного аналізу. Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукової праці здобувачем загалом виконані і мета досягнута. Здобувач здійснив належну статистичну обробку отриманих даних.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в якому обґрунтовано низку положень і висновків щодо забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (*in absentia*).

Сформульовані та аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: законотворчій діяльності (лист до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 26 вересня 2022 року); правозастосовній діяльності адвокатів (Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність адвокатського об'єднання «Богатир та партнери» від 5 жовтня 2022 року); освітньому процесі – при підготовці та проведенні лекційних, семінарських та практичних занять зі слухачами, курсантами та студентами при викладанні таких навчальних дисциплін: «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Особливі порядки кримінального провадження», «Адвокатура України» (Акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в освітній процес Національної академії внутрішніх справ від 21 вересня 2022 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Є. М. Пеліхоса викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що поєднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (259 найменувань) та чотирьох додатків. Повний обсяг дисертаційного дослідження становить 256 сторінок, із них основний обсяг тексту – 190 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

У розділі 1 «Теоретичні та правові засади забезпечення права на захист за відсутності підозрюваного (обвинуваченого)» на підставі аналізу таких пам'яток права як «Руська правда», «Литовський статут», «Права, за якими судиться малоросійський народ», «Статут кримінального судочинства», кримінального процесуального законодавства радянського періоду виокремлено історичні періоди становлення та розвитку інституту заочного кримінального провадження в українському кримінальному процесі.

Встановлено, що вектор реформування кримінального процесуального законодавства у напрямку приведення його у відповідність до міжнародних договорів та європейських стандартів щодо здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного (обвинуваченого) *in absentia* було визначено прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 року, який з певними змінами діє і по теперішній час.

Запропоновано зміст забезпечення права на захист у кримінальному провадженні за відсутності підозрюваного (обвинуваченого) розглядати як сукупність наступних елементів: 1) діяльність суб'єктів захисту щодо реалізації наданих їм прав та повноважень; 2) забезпечення стороною обвинувачення, слідчим суддею, судом підозрюваному, обвинуваченому права на отримання кваліфікованої правової допомоги з боку обраного ними або призначеного захисника; 3) визначені кримінальним процесуальним законом гарантії підозрюваного (обвинуваченого) реалізації права на захист та їх практичне втілення у спеціальному кримінальному провадженні.

У розділі 2 «Забезпечення прав підозрюваного при здійсненні спеціального досудового розслідування» розглянуто процесуальний порядок та проблемні питання залучення захисника до участі у кримінальному провадженні при здійсненні спеціального досудового розслідування за договором (ч. 1 ст. 48 КПК України), за призначенням (ст. 49 КПК України) і для проведення окремої процесуальної дії (ст. 53 КПК України). Визначено

необхідність обов'язкового залучення захисника до прийняття процесуального рішення про здійснення спеціального досудового розслідування. Запропоновано передбачити обов'язкову участь не менше двох захисників у провадженнях щодо осіб, стосовно яких здійснюється спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження.

Виокремлено напрями діяльності захисника у ході вирішення слідчим суддею клопотання про спеціальне досудове розслідування з урахуванням класифікації у кримінальній процесуальній доктрині підстав здійснення спеціального досудового розслідування. Зауважується, що відсутність законодавчого закріплення права на оскарження ухвал слідчого судді про надання дозволу на спеціальне досудове розслідування не тільки звужує право на захист, а і призводить до того, що сторона захисту, яка позбавлена процесуального інструменту виправлення судової помилки на цьому етапі кримінального провадження, практикує позасудове оскарження аналізованих рішень слідчих суддів.

Звернено увагу на необхідність законодавчого визначення поняття міжнародного розшуку та моменту його оголошення. Висловлено аргументовану підтримку правової позиції щодо того, що моментом оголошення міжнародного розшуку є час винесення відповідної постанови слідчого/детектива або прокурора. З'ясовано, що діяльність захисника при оголошенні підозрюваного у міжнародний розшук передбачає: процесуальну та превентивну діяльність.

У розділі 3 «Забезпечення прав обвинуваченого при здійсненні спеціального судового провадження» окрему увагу приділено питанню забезпечення реалізації права обвинуваченого на судовий розгляд кримінального провадження *in absentia* судом присяжних. Проаналізовано питання забезпечення права на захист обвинуваченого за його відсутності на судовому розгляді через призму дотримання стандартів справедливого суду в розрізі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, спрямованих на забезпечення належного відправлення правосуддя.

Аргументовано, що реалізація змагальності під час дослідження доказів у спеціальному судовому провадженні супроводжується нерівністю сторін щодо збирання та подання до суду доказів, відстоювання їх достовірності, належності і допустимості. Констатовано відсутність належної нормативної регламентації порядку перегляду судових рішень, ухвалених за відсутності обвинуваченого (*in absentia*), зокрема: щодо процесуальних гарантій реалізації права особи на доступ до правосуддя та права на перегляд справи в загальному порядку; особливого порядку апеляційного та касаційного оскарження заочних вироків; забезпечення права на захист засудженого при перегляді судових рішень, ухвалених за його відсутності. Обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення процесуального порядку позаінстанційного перегляду судових рішень (передусім вироку), ухвалених за результатами спеціального судового провадження.

У результаті проведеного дослідження здобувачем запропоновані та сформульовані пропозиції щодо удосконалення чинного КПК України в контексті питань, що розглядалися.

На закінчення кожного розділу та всієї дисертації Є. М. Пеліхосом наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст питань, що досліджувалися. Висновки відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 259 посилань на реферовані джерела у вітчизняних і міжнародних виданнях.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація Є. М. Пеліхоса відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання – забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (*in absentia*).

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Є. М. Пеліхоса на тему «Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при

здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia)» слід використовувати у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1. У підрозділі 2.2, досліджуючи підстави здійснення спеціального досудового розслідування, дисертант вказує, що «... у правозастосовній практиці зустрічаються випадки, коли особа не вважає себе підозрюваною, так як їй особисто повідомлення про підозру не було вручено, і, відповідно, не виконує обов'язки підозрюваного. Тому захисник особливу увагу повинен приділити дослідженню доказів отримання особою такого повідомлення» (сторінка 116).

На думку рецензента твердження про «докази отримання повідомлення про підозру» стосується здійснення кримінального провадження у загальному порядку, а не кримінального провадження за відсутності особи. Адже при здійсненні спеціального досудового розслідування особа, як правило, набуває статусу підозрюваного без безпосереднього вручення їй такого повідомлення. При цьому процедура «заочного повідомлення про підозру» обумовлена відсутністю особи за місцем проживання, відсутністю відомостей про її місцезнаходження чи неявкою особи на виклик уразі її перебування за кордоном чи на тимчасово окупованій території України.

2. Дисертанту слід звернути увагу на коректність використання термінів «умови» та «підстави» здійснення кримінального провадження за відсутності особи. Зокрема, на сторінці 72 вказано: «Встановлено, що законодавча регламентація інституту заочного кримінального провадження в КПК України 1960 року виокремлює тільки питання *умов* здійснення судового розгляду при відсутності підсудного: 1) коли підсудний перебуває за межами України і

ухиляється від явки до суду; 2) коли справу про злочин, за який не може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі, підсудний просить розглянути у його відсутності». Разом з цим, підрозділ 2.2 має назву «Підстави здійснення спеціального досудового розслідування», де вказано, що «у кримінальній процесуальній доктрині *підстави* заочного кримінального провадження класифікують на матеріальні та процесуальні» (сторінка 110).

Під час публічного захисту дисертанту варто пояснити свою позицію щодо використання термінів «умови» та «підстави» здійснення здійсненні спеціального кримінального провадження (*in absentia*), зокрема, варто звернути увагу на їх відмінність чи тотожність.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Є. М. Пеліхоса на тему «Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (*in absentia*)» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Пеліхоса Євгена Миколайовича на тему «Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (*in absentia*)», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження, за

своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), Наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – **Пеліхос Євген Миколайович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Оксана ХАБЛО

Тітус О. Хаджи
ПРОВІДНИЙ ФАХІВЕЦЬ
ВІДДІЛУ ПЕРСОНАЛУ
КРИСТИНА ДОНЧЕНКО

